

**ISSUES OF CHARITABLE ACTIVITIES IN THE PUBLICATIONS OF THE IZMAIL
STATE UNIVERSITY OF HUMANITIES' HISTORIANS**

**ПИТАННЯ БЛАГОДІЙНОСТІ У ПУБЛІКАЦІЯХ ІСТОРИКІВ
ІЗМАЇЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Vira Церковна

кандидат історичних наук, доцент,

E-mail: viratserkovna@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3245-1597

Research ID: AAB-8971-2021

Ізмаїльський державний гуманітарний
університет, Україна

Vira Tserkovna

PhD of Historical Science, Associate Professor,

E-mail: viratserkovna@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3245-1597

Research ID: AAB-8971-2021

Izmail State University of Humanities, Ukraine

ABSTRACT

The problem of charity remains a relevant theoretical and practical problem of modern Ukraine. The history of charity began to be covered in historiography since the XIX century. In Soviet historical science the study of this phenomenon was actually stopped, and the national historiography of charity in independent Ukraine was revived.

The article presents a historiographical analysis of the works of the University historians dealing with different aspects of charitable activities in the South of Ukraine in the 19th - early 20th centuries. During the last ten years have been published a great amount of scientific publications whose authors investigate the history of charity and its manifestations in various spheres of public life during the outlined period. Among these works are dissertations, monographs and scientific publications of ISUH historians where regional researches of the charity issues are created, the source base this phenomenon and normative regulations by the official authorities are analyzed, different types, forms and methods of charitable activity and its influence on the evolution of the region is examined and identified common and specific features of charity in various Southern Ukraine provinces. It is proved that despite the growing scientific interest in the study of this phenomenon and appearance of a significant layer of scientific publications, the outlined area need in-depth study, enhancing the source base and research regionalization.

Key words: *modern Ukrainian historiography, charity, philanthropy, concern, nobility, Southern Bessarabia.*

Актуальність теми. Проблема благодійності залишається актуальною теоретичною і практичною проблемою сучасної України. Актуальність обраного дослідження визначається тим, що вивчення і висвітлення історичних витоків, різноманітних напрямів, форм і видів доброчинної діяльності дозволяє критично переосмислювати і використовувати досвід організації благодійності у сучасному поляризованому суспільстві, коли збільшується чисельність верств населення, які потребують допомоги і соціального піклування. Спонукає також звертатися до історичного досвіду доброчинності те, що вона займає важливе місце у формуванні нової

ціннісної парадигми, сприяє утвердженню громадянського суспільства в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема благодійності почала висвітлюватися в історіографії ще з XIX століття. В радянській історичній науці дослідження цього явища фактично були припинені, в поодиноких працях перевага надавалася критиці, а не аналізу. Відродилася вітчизняна історіографія доброчинності в незалежній Україні. Постало завдання неупередженого комплексного вивчення благодійності як цілісного багатогранного явища. Сучасні українські історики досліджують широке коло питань, пов'язаних з історією доброчинності: теоретичні аспекти та категоріальний апарат (І. Гавриш, С. Долгий, О. Донік, О. Єсіна, О. Ільченко, К. Петрова, Н. Савранська); нормативно-правову базу (Я. Буздуган, Ю. Негода, Ю. Походзіло, І. Юрій, В. Чепурнов); діяльність земств і органів місцевого самоврядування у сфері доброчинності, історію станової опіки (О. Сараєва, Ю. Соколовська, Ф. Ступак, К. Шихов); благодійність у галузі освіти (В. Корнієнко, А. Нарадько, Н. Сейко); історію церковної доброчинності (І. Гвєнтадзе, І. Горпинченко, Г. Кособуцька, О. Кравченко, Т. Курінна, В. Менько, Г. Полієнко, А. Святненко, Ю. Сугрובה); доброчинність окремих етнічних спільнот (А. Нарадько, О. Ніколаєнко, Н. Сейко); історію створення та діяльність благодійних товариств і організацій (Ю. Гузенко, О. Донік, Ф. Ступак); участь жінок у доброчинній діяльності (С. Накаєва, І. Петренко). Історіографію проблеми доброчинності вивчали І. Горпинченко, Ю. Гузенко, О. Зирянова, М. Молчанова, С. Поляруш, Н. Сейко, І. Суровцева. Серед українських науковців, які приділяють увагу різним аспектам благодійності, – історики ІДГУ. Особливої уваги вимагає осмислення теоретико-методологічного підґрунтя, дослідження зародження й розвитку благодійності на теренах України в різні історичні періоди, багатоманітність напрямів, форм, виявів та регіональної специфіки доброчинної діяльності крізь призму їх відображення в історіографії.

Метою цієї розвідки є визначення кількості та аналіз наукових праць істориків ІДГУ, присвячених різним аспектам благодійності, що дозволить окреслити подальші перспективи вивчення цього складного багатоаспектного явища.

Виклад основного матеріалу. Дослідження благодійності в університеті започаткувала Л. Циганенко у монографії «Дворянство Півдня України (друга половина XVIII ст. – 1917 р.), презентованій істориком як начало циклу робіт, присвячених господарчій, політичній, культурній та меценатській діяльності дворянства південних губерній України впродовж XVIII – початку XX ст. (Циганенко, 2010 а). Вивчаючи історію формування південноукраїнського дворянства, Л. Циганенко зосередила свою увагу на декількох напрямках. Низка статей дослідниці пов'язана з розглядом доброчинної діяльності дворянства Бессарабії в галузі освіти. Проаналізувавши широке коло архівних документів, авторка зазначає, що завдяки діяльності представників дворянства були закладені «основи системи доброчинності і соціальної опіки в краї» (Циганенко, 2008 а; Циганенко, 2011; Циганенко, 2012). Поряд з представниками інших верств населення вони долучилися до справи розвитку освіти в регіоні. Саме завдяки їх фінансовій підтримці відкривалися й утримувалися чоловічі та жіночі гімназії, народні й реальні училища, створювалася система професійного навчання, здійснювалася підтримка закладів вищої освіти та студентства, жертвувалися кошти на їх утримання, оплачувалося навчання, купувалися навчальні посібники, одяг тощо. Окремим предметом дослідження Л. Циганенко стали різні форми доброчинної діяльності дворянства в галузі жіночої освіти в регіоні, коли благодійники доволі часто були керівниками закладів, вчителями та викладачами (Циганенко, 2015 б).

Необхідно зазначити, що сучасними українськими істориками активно вивчаються питання доброчинства та піклувальної роботи у сфері медичного обслуговування найбільш вразливих верств населення. Л. Циганенко акцентувала увагу на важливості діяльності дворянства Бессарабії в організації та розвитку лікувально-медичної справи в регіоні,

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Історичні науки. Випуск 50.**

зосередилася на висвітленні маловідомих сторінок історії становлення й розвитку земської медицини та профілактики на території Бессарабії. Вона розглянула найпоширеніші форми благодійної діяльності дворян, зокрема: відкриття приватних богаділень, притулків, дитячих будинків, пансіонатів, благодійних організацій і товариств, фінансове утримання державних і земських лікарень, профілактичні заходи й дійшла висновку, що земська медицина була «суспільно-науковим феноменом, в якому синтезувалася наука, вітчизняна культура і народне життя» (Циганенко, 2013; Циганенко, Башли, 2015).

Важливими напрямками наукових розвідок Л. Циганенко стали з'ясування специфіки благодійної діяльності окремих етносів Південної Бессарабії, наприклад, греків (Циганенко, 2015 а), аналіз наслідків доброчинних заходів дворянських родин та окремих представників політичної еліти для розвитку регіону (Циганенко, 2008 б).

Започаткувавши об'єктивне й усебічне дослідження благодійної діяльності представників дворянства Бессарабії з урахуванням регіональних особливостей, Л. Циганенко згуртувала навколо себе цілу плеяду молодих істориків, які успішно вивчають проблеми доброчинності, що раніше висвітлювалися фрагментарно: А. Дорошева, Н. Гончарова, Н. Морошан, І. Татарінов, М. Башли. Результатом наукових пошуків А. Дорошевої стала низка статей та захист кандидатської дисертації на тему «Самоврядування в приморських містах Півдня України у другій половині XIX ст.». Авторка висвітлює діяльність органів міського самоврядування таких українських приморських міст, як Херсон, Миколаїв, Одеса, у другій половині XIX ст. щодо розвитку освіти, будівництва та реорганізації закладів культури, доброчинної та медично-профілактичної роботи (Дорошева, 2006; Дорошева, 2007).

У 2000-х роках з'явилася низка виконаних під керівництвом Л. Циганенко, дисертаційних робіт, присвячених питанням розвитку благодійної діяльності на регіональному рівні. Зокрема, М. Башли в кандидатській дисертації проаналізувала діяльність провінційного дворянства Херсонської та Бессарабської губерній другої половини XIX – початку XX ст. в соціокультурній сфері. Авторкою досліджено питання підтримки місцевим нобілітетом освітніх закладів регіону та студентів університетів; благодійної допомоги різноманітним медичним та культурним закладам (Башли, 2015).

Досить активно істориками університету розробляється історія благодійності під час військових конфліктів. Результатом наукових розвідок Н. Морошан стала дисертаційна робота, присвячена комплексному аналізу питань благодійної діяльності бессарабського дворянства під час військових конфліктів за участю Російської імперії середини XIX – початку XX ст. (Морошан, 2019). У цьому дослідженні та низці статей авторка визначає місце і роль представників дворян регіону в організації благодійних заходів під час Східної (Кримської) 1853-1856 рр., російсько-турецької 1877-1878 рр., російсько-японської 1904-1905 рр. війн. Залучаючи до наукового обігу широке коло нових, раніше невідомих підтримки армії, флоту та іррегулярних архівних джерел, вона вивчає форми й види грошової допомоги з метою частин, аналізує характер фінансових пожертв на потреби постраждалих воїнам та їх родинам, напрями діяльності бессарабських доброчинців у постачанні армії продовольством і транспортними засобами, їх внесок у медичне та речове забезпечення армії, а також на основі архівних і газетних матеріалів складає градацію відзнак і нагород, якими уряд Російської імперії нагороджував аристократів Бессарабії за доброчинну допомогу (Волканова, 2016; 2018).

У зазначеному контексті необхідно назвати статті І. Татарінова, який уперше розглянув діяльність Кишинівської єпархії на початковому етапі Першої світової війни. Головну увагу автор зосередив на характеристиці заходів духовенства Кишинівської єпархії зі збору коштів та мобілізації матеріальних ресурсів Бессарабії для військових потреб. Він наводить приклади згуртування суспільства навколо церкви під час воєнного лихоліття, вивчає історію створення спеціальних організацій: Духовного комітету, Кишинівського дамського товариства, Бессарабського трудового братства. Цікаву

інформацію про історію створення духовного загону священнослужителів Бессарабії, який своїм завданням проголошував догляд за пораненими та хворими воїнами, духовно-моральну підтримку солдат знаходимо ще в одній публікації цього молодого дослідника (Татаринів, 2013; Татаринів, 2015). Він наголошує, що подальше з'ясування особливостей формування духовних загонів у роки Першої світової війни не лише Бессарабської губернії, але усієї імперії ще чекає своїх дослідників.

У стані інтенсивного розвитку знаходиться вивчення джерельної бази питань доброчинності в Україні. Доволі плідно в цьому напрямі працює Н. Гончарова. Як відомо, основні джерельні матеріали за означеною проблематикою зберігаються в Центральному державному історичному архіві України у м. Києві, а також регіональних державних архівах Дніпропетровської, Миколаївської, Одеської, Херсонської областей та архівних установах сусідніх держав. Саме аналізу й систематизації архівних джерел з історії дворянської благодійності присвячена чимала кількість статей дослідниці (Гончарова, 2014 а). Окремо авторка приділяє увагу розгляду специфіки функціонування дворянських опік на основі одного з основних правових джерел – «Повного зібрання законів Російської імперії» та правових аспектів діяльності дворянських кас взаємодопомоги у південноукраїнських губерніях Російської імперії. В результаті ретельного аналізу різних видів законодавчих актів Н. Гончарова стверджує, що «Повне зібрання законів Російської імперії» є універсальним джерелом, яке дозволяє «осягнути основні аспекти урядової політики Російської імперії щодо станової благодійності» та виявити специфіку регіональної політики. Також у публікаціях цієї дослідниці доведена вагома роль офіційної періодици, в тому числі й церковної, як історичного джерела вивчення різних напрямів доброчинності дворянства (Гончарова, 2014 б; Гончарова, 2012; Гончарова, 2015 б). Авторка детально проаналізувала матеріали офіційних періодичних видань «Журнал Министерства народного просвещения», «Вестник благотворительности», які дозволили їй визначити основні форми, методи та розмах участі дворян Півдня України у доброчинній діяльності. Низку наукових публікацій Н. Гончарової присвячено дослідженню джерельного потенціалу дореволюційних єпархіальних періодичних видань «Екатеринославские епархиальные ведомости», «Херсонские епархиальные ведомости», що містять багато відомостей про пожертви дворянської спільноти регіону на будівництво та реставрацію церковних споруд, утримання церковних установ, закупівлю літургійних предметів тощо. Предметом уваги науковця стали також такі оригінальні й інформативні джерела, як праці Таврійської ученої архівної комісії, що виконувала функції місцевого історичного товариства, документи Інституту рукопису, матеріали земських зборів, путівники. Крім того, науковому доробку Н. Гончарової належить значна кількість публікацій, присвячених дослідженню таких напрямів діяльності дворянської верстви Півдня України, як доброчинність у сфері освіти, медичної справи, церковної доброчинності, підтримки й жертв армії під час військових дій, організації трудової допомоги, функціонування окремих благодійних товариств і попечительських заходів відомих політичних і громадських діячів регіону (Гончарова, 2014 с; Гончарова, 2015 а; Гончарова, 2016).

Окремі аспекти історії благодійності в Україні стали предметом дослідження В. Церковної (Церковна, 2019) та А. Дізанової (Дізанова, 2019).

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що питання благодійності посідають вагоме місце в наукових розвідках істориків ІДГУ. Впродовж останніх десяти років з'явилося чимало наукових праць, автори яких вивчали історію благодійництва та його вияви у різних сферах суспільного життя у зазначений період. У цьому напрямі плідно працюють Л. Циганенко, Н. Гончарова, Н. Морошан, А. Дорошева, І. Татаринів, М. Башли. Своїми науковими публікаціями вони започаткували регіональні дослідження проблеми благодійності, проаналізували джерельну базу та нормативне регулювання цього явища з боку офіційної влади, розкрили різні види, форми і методи благодійної

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Історичні науки. Випуск 50.**

діяльності та їх вплив на розвиток регіону, визначили спільні риси та певні особливості благодійництва в різних південноукраїнських губерніях. Незважаючи на чималий обсяг здійснених студій, окреслені напрями потребують поглибленого вивчення, розширення джерельної бази, регіоналізації досліджень.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Башли М. І. (2015). Провінційне дворянство Херсонської та Бессарабської губерній (1861-1907 рр.): автореф. дис ... канд. іст. наук. Переяслав-Хмельницький. 22 с.

Волканова Н. В. (2016). Внесок дворян Бессарабії в забезпечення російської армії продовольством під час війни 1853–1856. *Гілея: науковий вісник*. Вип. 104. С. 62-65.

Волканова Н. В. (2018). Матеріальна допомога армії з боку бессарабських аристократів під час російсько-турецької війни 1877-1878 рр. *Гілея: науковий вісник*. Вип. 137 (2). С. 37-41.

Гончарова Н. О. (2012). Благодійна діяльність дворянства Південної України на сторінках «Вестника благотворительности». *Інтелігенція і влада*. Серія: Історія. Вип. 26. С. 141-147.

Гончарова Н. О. (2014 а). Архівні документи як основа дослідження історії дворянської благодійності у Катеринославській губернії. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Історія. Вип. 2. Ч. 2. С. 208-211.

Гончарова Н. О. (2014 б). Джерела з історії дворянської благодійності на Півдні України в фондах Державного архіву Миколаївської області. *Слов'янський вісник: збірник наукових праць*. Серія «Історичні та політичні науки». Вип. 17. С. 13-17.

Гончарова Н. О. (2014 с). Освітній напрямок діяльності дворян-благодійників Півдня України за матеріалами офіційної періодики. *Молодий вчений: науковий журнал*. № 6 (09). Ч. 1. С. 60-64.

Гончарова Н. О. (2014 d). Внесок дворянства південноукраїнських губерній у розвиток освіти в Російській імперії в 30-40-х рр. XIX ст. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Історія. Філософія. Політологія: збірник наукових праць. Вип. 8. С. 8-12.

Гончарова Н. О. (2015 а). Досвід приватної дворянської допомоги в роки Кримської війни. *Переяславський літопис: збірник наукових статей*. Вип. 8. С. 9-14.

Гончарова Н. О. (2015 б). «Екатеринославские епархиальные ведомости» як джерело вивчення історії доброчинності дворянства. *Сторінки історії: збірник наукових праць*. Вип. 39. С. 26-33.

Гончарова Н. О. (2016). Церковний аспект дворянської благодійності в Херсонській губернії. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Вип. 45. С. 91-94.

Дізанова А. В. (2019). Формування історичної пам'яті студентів на прикладі діяльності З. Аркаса. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць*. Серія «Історичні науки». Вип. 40. С. 72-78.

Дорошева А. О. (2006). Благодійна та культурно-освітня діяльність органів міського самоврядування Одеси, Миколаєва та Херсона в 90-х рр. XIX ст. *Бахмутський шлях*. Вип. 1-2. С. 188-193.

Дорошева А. О. (2007). Доброчинна та культурно-освітня діяльність органів самоврядування південноукраїнських міст у 70 – 80-х рр. XIX ст. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: Історичні науки. Педагогічні науки. Філологічні науки: збірник наукових праць*. Вип. 23. С. 11-14.

Морошан Н. В. (2019). Благодійна діяльність бессарабських дворян під час військових конфліктів середини XIX - початку XX ст.: автореф. дис. ... канд. іст. наук. Переяслав-Хмельницький. 24 с.

Татаринов І. Є. (2013). Діяльність Кишинівської єпархії з мобілізації матеріальних ресурсів на військові потреби (липень-грудень 1914). *Інтелігенція і влада*. Вип. 29. С. 71-79.

Татаринов І. Є. (2015). Мобілізація священнослужителів Бессарабії до Духовного загону в 1914 р. *Інтелігенція і влада*. Вип. 32. С. 307-316.

Церковна В. Г. (2019). Одеське грецьке благодійне товариство у другій половині XIX ст. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць*. Серія «Історичні науки». Вип. 40. С.181-189.

Циганенко Л., Башли М. (2015). Місце дворянства Бессарабії в розвитку лікувально-медичної справи. *Часопис української історії*. Вип. 32. С. 19-25.

Циганенко Л. Ф. (2008 а). Культурно-освітня діяльність дворянської громадськості Бессарабії XIX – початку XX ст. *Інтелігенція і влада*. Вип. 11. С. 102-110.

Циганенко Л. Ф. (2008 б). Дворянські роди Бессарабії: історичний аспект. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. Вип. 24. С. 25-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvidgu_2008_24_8.

Циганенко Л. Ф. (2010 а). Дворянство Півдня України (друга половина XVIII ст. – 1917 р.). Ізмаїл: СМІЛ. 384 с.

Циганенко Л. Ф. (2011). Добродійна діяльність дворян Бессарабії у сфері освіти (остання третина XIX – початок XX ст.). *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* Вип. 19. С. 311–319.

Циганенко Л. Ф. (2012). Досвід добродійної діяльності дворянства Бессарабії в галузі освіти (XIX – початок XX ст.). *Гуржівські історичні читання*. Вип. 5. С. 157-158.

Циганенко Л. Ф. (2013). Діяльність бессарабського земства в галузі охорони здоров'я (друга половина XIX – початок XX ст.). *Історія та географія*. Вип. 47. С. 142-147.

Циганенко Л. Ф. (2015 а). Греки Південної Бессарабії в XIX ст. *Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей*. Вип. 36. С. 24-30.

Циганенко Л. Ф. (2015 б). Роль дворянства в розвитку жіночої освіти в Бессарабії (друга половина XIX – початок XX ст.). Наукова дискусія: питання соціології, політології, філософії та історії: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. С. 164-167.

Циганенко Л. Ф. (2010 б). Невідомі постаті Бессарабії: Василь Григорович Навроцький. *Історія науки і біографістика*. № 1. URL: http://inb.dnsgb.com.ua/2010-1/10_tsiganenko.pdf

REFERENCES

Bashly, M. I. (2015). Provintsiine dvorianstvo Khersonskoi ta Bessarabskoi hubernii (1861-1907 rr.) [Provincial nobility of Kherson and Bessarabian provinces (1861-1907)]: avtoref. dys ... kand. ist. nauk. Pereiaslav-Khmelnyskyi. 22 p. [in Ukrainian].

Dizanova, A. V. (2019). Formuvannia istorychnoi pamiaty studentiv na prykladi diialnosti Z. Arkasa. [Formation of students' historical memory on the example of Z. Arkas' activity]. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu: zbirnyk naukovykh prats*. [Scientific Bulletin of Izmail State University for the Humanities: a collection of scientific papers]. Seriiia «Istorychni nauky». Vyp. 40. P.72-78. [in Ukrainian].

Dorosheva, A. O. (2006). Blahodiina ta kulturno-osvitnia diialnist orhaniv miskoho samovriaduvannia Odesy, Mykolaieva ta Khersona v 90-kh rr. XIX st. [Charity, cultural and educational activities of the city governments of Odessa, Mykolayiv and Kherson in the 90s of

the XIX century]. *Bakhtumskyi shliakh. Literaturne ta naukove istoriko-filolohichne vydannia*. [Bakhtum way. Literary and scientific historical and philological publication]. Vyp. 1-2. P. 188-193. [in Ukrainian].

Dorosheva, A. O. (2007). Dobrochynna ta kulturno-osvitnia diialnist orhaniv samovriaduvannia pivdenoukrainskykh mist u 70 – 80-kh rr. XIX st. [Charity, cultural and educational activities of self-government bodies of southern Ukrainian cities in the 70 - 80's of the XIX century]. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu: Istorychni nauky. Pedagogichni nauky. Filolohichni nauky: zbirnyk naukovykh prats*. [Scientific Bulletin of Izmail State University for the Humanities: Historical Sciences. Pedagogical sciences. Philological sciences: a collection of scientific works]. Vyp. 23. P. 11-14. [in Ukrainian].

Honcharova, N. O. (2012). Blahodiina diialnist dvorianstva Pivdennoi Ukrainy na storinkakh «Vestnyka blahotvorytelnosti». [Charitable activity of the nobility of Southern Ukraine on the pages of the «Bulletin of Charity»]. *Intelihentsiia i vlada*. [Intelligentsia and authorities]. Serii: Istoriia. Vyp. 26. P. 141-147. [in Ukrainian].

Honcharova, N. O. (2014 a). Arkhivni dokumenty yak osnova doslidzhennia istorii dvorianskoi blahodiinosti u Katerynoslavskii hubernii. [Archival documents as a basis for the study of the history of aristocratic charity in the Ekaterinoslav province]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka*. [Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk]. Serii: Istoriia. Vyp. 2. Ch. 2. P. 208-211. [in Ukrainian].

Honcharova, N. O. (2014 b). Dzherela z istorii dvorianskoi blahodiinosti na Pivdni Ukrainy v fondakh Derzhavnoho arkhivu Mykolaivskoi oblasti. [Sources on the history of aristocratic charity in the South of Ukraine in the funds of the State Archive of the Nikolaev area]. *Slovianskyi visnyk: zbirnyk naukovykh prats*. [Slavonic Bulletin: a collection of scientific works. Series «Historical and Political Sciences»]. Serii «Istorychni ta politychni nauky». Vyp. 17. P. 13-17. [in Ukrainian].

Honcharova, N. O. (2014 c). Osvitnii napriamok diialnosti dvorian-blahodiinykiv Pivdnia Ukrainy za materialamy ofitsiinoi periodyky. [Educational direction of activity of nobles-philanthropists of the South of Ukraine on the materials of official periodicals]. *Molodyi vchenyi: naukovyi zhurnal*. [Young scientist: a scientific journal]. № 6 (09) cherven. Ch. 1. P. 60-64. [in Ukrainian].

Honcharova, N. O. (2014 d). Vnesok dvorianstva pivdenoukrainskykh hubernii u rozvytok osvity v Rosiiskii imperii v 30-40-kh rr. XIX st. [The contribution of the nobility of the southern Ukrainian provinces in the development of education in the Russian Empire in the 30-40's of the XIX century] *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. [Scientific Bulletin of the International Humanities University]. Serii: Istoriia. Filosofiia. Politolohiia: zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 8. P. 8-12. [in Ukrainian].

Honcharova, N. O. (2015 a). Dosvid pryvatnoi dvorianskoi dopomohy v roky Krymskoi viiny. [Experience of private aristocratic assistance during the Crimean War]. *Pereiaslavskyi litopys: zbirnyk naukovykh statei*. [Pereiaslav Chronicle: a collection of scientific articles]. Vyp. 8. P. 9-14. [in Ukrainian].

Honcharova, N. O. (2015 b). «Ekaterynoslavskye eparkhyalnye vedomosti» yak dzherelo vyvchennia istorii dobrochynnosti dvorianstva. [«Ekaterinoslav Diocesan Gazette» as a source for studying the history of charity of the nobility]. *Storinky istorii: zbirnyk naukovykh prats*. [Pages of history: a collection of scientific works]. Vyp. 39. P. 26-33. [in Ukrainian].

Honcharova, N. O. (2016). Tserkovnyi aspekt dvorianskoi blahodiinosti v Khersonskii hubernii. [Church aspect of aristocratic charity in Kherson province]. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. [Scientific works of the historical faculty of Zaporizhia National University]. Vyp. 45. P. 91-94. [in Ukrainian].

Moroshan, N. V. (2019). Blahodiina diialnist bessarabskykh dvorian pid chas viiskovykh konfliktiv seredyny XIX – pochatku XX st. [Charitable activities of Bessarabian nobles during the military conflicts of the mid XIX - early XX centuries.]: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk. Pereiaslav-Khmelnitskyi. 24 p. [in Ukrainian].

Tatarynov, I. Ye. (2013). Diialnist Kyshynivskoi yeparkhii z mobilizatsii materialnykh resursiv na viiskovi potreby (lypen-hruden 1914). [Activities of the Chisinau Diocese to mobilize material resources for military needs (July-December 1914)]. *Intelihentsiia i vlada*. [Intellectuals and authorities]. Vyp. 29. P. 71-79. [in Ukrainian].

Tatarynov, I. Ye. (2015). Mobilizatsiia sviashchennosluzhyteliv Bessarabii do Dukhovnoho zahonu v 1914 r. [Mobilization of the clergy of Bessarabia to the Spiritual Detachment in 1914]. *Intelihentsiia i vlada*. [Intellectuals and authorities]. Vyp. 32. P. 307-316. [in Ukrainian].

Tserkovna, V. H. (2019). Odeske hretske blahodiine tovarystvo u druhii polovyni XIX st. [Odessa Greek Charitable Society in the second half of the XIX century]. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu: zbirnyk naukovykh prats*. [Scientific Bulletin of Izmail State University for the Humanities: a collection of scientific papers]. Seriiia «Istorychni nauky». Vyp. 40. P.181-189. [in Ukrainian].

Tsyhanenko L. F. (2008 a). Kulturno-osvitnia diialnist dvorianskoi hromadskosti Bessarabii XIX – pochatku XX st. [Cultural and educational activities of the aristocratic community of Bessarabia XIX – early XX centuries]. *Intelihentsiia i vlada*. [Intelligentsia and authorities]. Vyp. 11. P. 102-110. [in Ukrainian].

Tsyhanenko L. F. (2008 b). Dvorianski rody Bessarabii: istorychnyi aspekt. [Noble families of Bessarabia: historical aspect]. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*. [Scientific Bulletin of Izmail State University for the Humanities]. Vyp. 24. P. 25-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvidgu_2008_24_8.

Tsyhanenko L. F. (2010 a). Dvorianstvo Pivdnia Ukrainy (druha polovyna XVIII st. – 1917 r.). [Nobility of the South of Ukraine (second half of the XVIII century – 1917)]. Izmail: SMYL. 384 p. [in Ukrainian].

Tsyhanenko L. F. (2010 b). Nevidomi postati Bessarabii: Vasyl Hryhorovych Navrotskyi. [Unknown figures of Bessarabia: Vasyl Hryhorovych Navrotsky]. *Istoriia nauky i biohrafistyka*. [History of science and biography]. № 1. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/INB/2010-1/index.html>

Tsyhanenko L. F. (2011). Dobrochynna diialnist dvorian Bessarabii u sferi osvity (ostannia tretyna XIX – pochatku XX st.). [Charity activity of the nobles of Bessarabia in the field of education (the last third of the XIX - beginning of the XX century)]. *Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st.* [Problems of the history of Ukraine XIX – early XX centuries]. Vyp. 19. P. 311-319. [in Ukrainian].

Tsyhanenko L. F. (2012). Dosvid dobrochynnoi diialnosti dvorianstva Bessarabii v haluzi osvity (XIX – pochatok XX st.). [Experience of charity activity of the nobility of Bessarabia in the field of education (XIX – early XX centuries)]. *Hurzhiivski istorychni chytannia*. [Gurzhiyev's historical readings]. Vyp. 5. P. 157-158. [in Ukrainian].

Tsyhanenko L. F. (2013). Diialnist bessarabskoho zemstva v haluzi okhorony zdorovia (druha polovyna XIX – pochatok XX st.). [Activities of the Bessarabian zemstvo in the field of health care (second half of the XIX – beginning of the XX century)]. *Istoriia ta heohrafiia*. [History and geography]. Vyp. 47. P. 142-147. [in Ukrainian].

Tsyhanenko L. F. (2015 a). Hreky Pivdennoi Bessarabii v XIX st. [Greeks of Southern Bessarabia in the XIX century]. *Naukovi zapysky z ukraïnskoi istorii: Zbirnyk naukovykh statei*. [Scientific notes on Ukrainian history: Collection of scientific articles]. Vyp. 36. P. 24-30. [in Ukrainian].

Tsyhanenko L. F. (2015 b). Rol dvorianstva v rozvytku zhinochoi osvity v Bessarabii (druha polovyna XIX – pochatok XX st.). [The role of the nobility in the development of

women's education in Bessarabia (second half of the XIX – early XX century.)). Naukova dyskusii: pytannia sotsiologii, politologii, filosofii ta istorii: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. P. 164-167. [in Ukrainian].

Tsyhanenko, L., Bashly, M. (2015). Mistse dvorianstva Bessarabii v rozvytku likuvalno-medychnoi spravy. [The place of the nobility of Bessarabia in the development of medical affairs]. *Chasopys ukrainskoi istorii*. [Journal of Ukrainian History]. Vyp. 32. P. 19-25. [in Ukrainian].

Volkanova, N. V. (2016). Vnesok dvorian Bessarabii v zabezpechennia rosiiskoi armii prodovolstvom pid chas viiny 1853–1856. [Contribution of the nobles of Bessarabia in providing the Russian army with food during the war of 1853-1856]. *Hileia: naukovyi visnyk*. [Gilea: scientific bulletin]. Vyp. 104. P. 62-65. [in Ukrainian].

Volkanova, N. V. (2018). Materialna dopomoha armii z boku bessarabskykh arystokrativ pid chas rosiisko-turetskoi viiny 1877-1878 rr. [Material assistance of the army from the Bessarabian aristocrats during the Russo-Turkish war of 1877-1878]. *Hileia: naukovyi visnyk*. [Gilea: scientific bulletin]. Vyp. 137 (2). P. 37-41. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Проблема благодійності залишається актуальною теоретичною і практичною проблемою сучасної України. Історія благодійності почала висвітлюватися в історіографії ще з XIX століття. В радянській історичній науці дослідження цього явища фактично були припинені, а відродилася вітчизняна історіографія доброчинності в незалежній Україні.

У статті представлено історіографічний аналіз праць істориків ІДГУ, в яких розглядаються різні аспекти благодійної діяльності на Півдні України у XIX – на початку XX ст. Впродовж останніх десяти років оприлюднено чимало наукових праць, автори яких досліджували історію благодійництва та його вияви у різних сферах суспільного життя в зазначений період. Серед них – дисертаційні роботи, монографії та наукові публікації істориків ІДГУ, де започатковано регіональні дослідження проблеми благодійності, проаналізовано джерельну базу та нормативне регулювання цього явища з боку офіційної влади, розкрито різні види, форми й методи благодійної діяльності та їх вплив на розвиток регіону, визначено спільні риси та певні особливості благодійництва в різних південноукраїнських губерніях. Доведено, що, незважаючи на зростання наукового інтересу до вивчення цього явища та появу значного пласту наукових публікацій, окреслені напрями потребують поглибленого вивчення, розширення джерельної бази, регіоналізації досліджень.

Ключові слова: сучасна українська історіографія, благодійність, доброчинність, піклування, дворянство, Південна Бессарабія.